

РОЗВИТОК МАЛИХ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ В ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Висвітлено сучасний стан малих переробних підприємств агропромислового комплексу Житомирської області. Особливу увагу на проходження цього процесу надається в радіозабрудненій зоні. Розглянуто проблеми малого підприємництва та методи вирішення цих проблем.

Малий бізнес є провідним сектором економіки розвинутих країн. Важливим напрямком розвитку нових організаційних форм створення матеріальних благ, конкурентноспроможності товарів, підвищення ефективності господарювання в умовах економічної реформи України є формування сітки малих підприємств. Економічний ріст держави, структура валового національного продукту, його якість в значній мірі залежать від того, як працюють підприємства малого та середнього бізнесу. На думку вчених, малий бізнес – це сукупність малих і середніх приватних підприємств, що прямо не входять ні в одне монопольне об'єднання і виконують підлеглу по відношенню до монополій роль в економіці [4]. Також поширена думка, що малий бізнес – це діяльність будь-яких малих підприємств та окремих громадян (фізичних осіб) з метою отримання прибутку [2].

На малі підприємства покладаються такі функції: малий бізнес активізує структурну перебудову економіки (мається на увазі, що переважна частина внутрішнього валового продукту виробляється на малих і середніх підприємствах); за рахунок малого бізнесу створюються додаткові робочі місця; він дає широку свободу ринкового вибору; підприємства малого бізнесу оперативно реагують на зміну споживчого попиту, тобто малі підприємства з мінімальними витратами можуть перейти на випуск продукції, яка має попит; малий бізнес дає можливість подолати галузевий монополізм виробництва, оскільки монополія призводить до зростання цін; малі підприємства забезпечують конкуренцію на ринку, допомагають наповнити ринок товарами, які мають попит, забезпечити швидко окупність витрат, своєчасне реагування на зміну попиту й інші переваги.

На території Житомирської області мале підприємництво поширене нерівномірно. Найбільшого розвитку воно набуло в обласному центрі та містах, де зосереджено майже 70% загальної кількості малих підприємств. В процесі дослідження проведено аналіз стану малого підприємництва на Житомирщині, який засвідчив, що суттєвого поширення малого підприємництва в області не відбулося (табл.1). Загальнообласною тенденцією є зменшення кількості малих підприємств: з 2279 у 1998 р. (враховуючи, що 228 з них практично не діяли) до 1846 у 2000 р. Ця тенденція має певну варіацію у розрізі районів. Наприклад, в Коростишівському

районі в 2000 р. кількість малих підприємств в порівнянні з 1998 р. зменшилась на 22 підприємства. Проте в деяких районах, таких як Бердичівський, Лугинський, Любарський, Народицький, Овруцький, Олевський, Попільняльський, Ружинський, відбулося зростання, але, на жаль, незначне – 1-5 підприємств. Якщо ж провести аналіз по зонах, то найсуттєвіший спад спостерігається в Поліській зоні, яка найбільше постраждала від радіоактивного забруднення. У міській зоні спостерігається також зменшення кількості малих підприємств. Так, в м. Житомирі з 1114 підприємств в 1998 р. залишилося лише 843 в 2000 р. Позитивна тенденція спостерігається тільки у м. Коростені: зростання з 96 до 114. Питома вага Житомирщини не перевищує 5% валового виробництва продукції малих підприємств України [5].

Таблиця 1

Кількість малих підприємств в Житомирській області

Природнокліматична зона	1998 р.	1999 р.	2000 р.
Лісостеп	379	316	314
Перехідна зона	507	469	421
Полісся	1393	1138	1111
в т. ч. радіозабрудні райони	171	169	155
Всього по області	2279*	1917	1846

*в т. ч. 288 підприємств не мали обсягів виробництва

Аналіз розвитку малих підприємств у харчовій промисловості показав, що цій галузі належить лише 7% загальної кількості малих підприємств області (табл.2). Якщо брати галузеву структуру харчової промисловості, то найбільше малі підприємства поширені в харчосмаковій галузі – 77 підприємств (63% усіх малих підприємств галузі), там зконцентрована і найбільша кількість працюючих. Проте найбільша продуктивність праці спостерігається в маслосиробній і молочній галузі – 35,5 тис. на 1 працівника.

Таблиця 2

Галузева структура харчової промисловості Житомирської області в 2000 р.*

Підгалузь харчової промисловості	Кількість підприємств	Чисельність персоналу, чол.	Виробництво продукції, тис. грн.	Вироблено продукції на 1 працівника, грн.
Харчосмакова	77	11862	143222	12074
М'ясна	19	2797	41175	14721
Маслосиробна і молочна	21	2605	92514	35514
Борошномельна та круп'яна	5	662	20242	30577
У цілому по харчовій промисловості	122	17926	297153	92886

Працюють вони прибутково і не прибутково, але все ж більше половини – рентабельно. Близько третини – досить вдало адаптувалися до ринкових умов і займають на ринку стійке становище. Серед них – ТОВ “Софіт” із Житомирського району, яке випускає м'ясні й макаронні вироби, ТОВ “Дельта” із Андрушівського району, яке в 2000 р. виробило 21 т хлібобулочних виробів.

В процесі дослідження аналізувалася ситуація, яка склалася в радіозабрудненій зоні Житомирської області. Найбільш важливою проблемою на сучасному етапі розвитку даного регіону є забезпечення населення екологічно чистими продуктами харчування. Для створення життєво необхідних умов, які визначають критерії безпечного проживання населення в зонах радіоактивного забруднення, подальший розвиток харчової промисловості, можна здійснити за допомогою цілеспрямованих заходів: перепрофілювання частини підприємств на випуск іншої продукції із значно нижчим рівнем забрудненості; забезпечення функціонуючих в регіоні підприємств чистою сільськогосподарською сировиною, яка буде завозитися із інших (чистих) районів; забезпечення населення в радіозабруднених районах чистими продуктами в потрібному об'ємі та асортименті; заборонити використовувати м'ясо, яке забруднене радіо-

нуклідами, шляхом його пропорційних добавок в ковбасні вироби; збільшення виробництва харчових продуктів, які містять пектин, клітчатку та сполучні тканини, вітаміни із амінокислотою, метіонін та ін. [7].

Проведемо аналіз господарської діяльності малих підприємств у цих районах (табл.3). У більшості цих районів спостерігається спад виробництва, наприклад, у Малинському, кількість підприємств, які мали обсяги виробництва в 2000р., в порівнянні з 1998р., зменшилось на 52%. Проте в трьох районах спостерігається збільшення кількості малих підприємств. Наприклад, в Лугинському, (з 6 до 14 малих підприємств в 2000 р.), а в Народицькому з'явилися 3 малі підприємства, така категорія як мале підприємство – в 2000 р. Також збільшення кількості малих підприємств спостерігається в Олевському, Овруцькому районах. Це свідчить й про те, що в цих районах відбувається відродження народного господарства, повертається життя на обпалені чорнобилем землі.

Таблиця 3

Кількість малих підприємств в радіозабрудненому регіоні

Район	1998р.	1999р.	2000р.	2000р. до 1998р.(+/-)
Смільчинський	11	14	10	-1
Коростенський	18	14	14	-4
Лугинський	6	13	14	-8
Малинський	68	43	36	-32
Народицький	-	1	3	3
Новоград -	29	29	19	-10
Овруцький	21	30	36	15
Олевський	18	25	23	5

Але загалом аналіз розвитку підприємництва в області дає підстави стверджувати про надто повільне зростання ділової активності підприємницьких структур, незначний їх вплив на рівень зайнятості працездатного населення і збільшення кількості робочих місць. Щодо обсягів виробництва, то темпи зростання малого бізнесу не відповідають потребам господарського комплексу області. Кількість нових підприємницьких структур майже не впливає на посилення конкуренції у ринковому середовищі, кінцевий економічний результат. Внесок їх у формування доходної частини бюджету є незначним.

Аналізуючи діяльність малих підприємств Житомирщини, слід відмітити чинники, які уповільнюють їх роботу: загальна економічна криза, інфляційні процеси, розрив господарських зв'язків, погіршення платоспроможності підприємств, недоступність до довготермінових кредитів, слабка правова захищеність, високі антистимулюючі податки, обережне ставлення значної частини населення до малих підприємств (дехто ще й досі ототожнює малі підприємства з нетрудовими доходами), недостатній освітньо-професійний рівень власників і персоналу малих підприємств, низький рівень їх корпоративної культури та ділової етики, неефективність державної підтримки малих підприємств, нестача власного капіталу та відсутність відповідного досвіду.

Щоб поліпшити ситуацію, в області прийнято програму розвитку підприємництва на 1999-2000 рр. Здійснення її йде за кількома напрямками. Це – і пошук фінансової підтримки малого і середнього бізнесу, і формування системи підготовки і підвищення кваліфікації підприємницьких кадрів, і створення в межах повноважень місцевих органів влади сприятливих умов для розвитку пріоритетних сфер підприємницької діяльності (зниження плати за торговий патент, пільгова оренда вільних приміщень тощо). Непогані можливості для розвитку підприємництва відкриває Закон України "Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Житомирській області"[6].

Висновки

На розвиток малих переробних підприємств Житомирської області негативно впливає їх недосконала маркетингова практика: недостатнє дослідження ринку і, як результат – труднощі

зі збутом продукції; недостатній облік витрат за місцем їх виникнення і за носіями витрат; відсутність стратегії розвитку малих підприємств, цілей їх виробничо-господарської діяльності, незадовільне планування; зміна покоління в кадровій сфері, відсутність практики неперервного підвищення кваліфікації всіх зайнятих на малих підприємствах. Перелік проблем, з якими стикаються малі підприємства, можна продовжити, але і названі проблеми свідчать про те, що на даному етапі в країні ще не зформовані сприятливі умови для розвитку малих підприємств.

Література:

1. *Бревнов А.* Маркетинг малого предприятия: Практическое пособие. – К: ВИРА-Р, 1998. – С. 24.
2. *Варналій З. С.* Державна політика підтримки малого підприємництва. – К.: НІСД, 1996. – С. 130.
3. *Зіновчук В.В.* Кооперативна ідея в сільському господарстві України і США. – К.: Логос, 1996. С. 203.
4. *Малый бизнес в СНГ и Восточной Европе: трудности роста (середина – вторая половина 90-х гг.)*/ Под общ. ред. кол.: *А.Ю. Чепуренко, А. В. Авшлова.* – М.: РНИСиНП, 1997. – Вып. 3. – С. 392.
5. *Економіка Житомирської області/ Житомирське обл. упр. стат.* – Житомир 2000. – С. 236.
6. *Сільське господарство Житомирської області: Стат.зб./ Житомирське обл. упр. стат.* – Житомир, 2000. – С.52.
7. *Нижник Є.М.* Основні напрямлення підвищення якості продовольства на територіях, які були забруднені.// Пробл. с.-х. радиоэкологии – пять лет спустя после аварии на Чернобыльской АЭС: Тез. регион. науч.-практ. конф., 20-21 июня 1991г.- Житомир, 1991. – С. 113.